

Karanlıkta Yol Almak – 300 Görev Adamı Vize, Terör ve Ege Mülteci Anlaşması

ESI Bülteni – 19 Mayıs 2016

İçindekiler

Ege’de kötü yönetim	3
Görevi yerine getirebilecek bir “sığınma misyonu”	5
Avrupa’da kötü niyet.....	6
Türkiye’de ihmâl	7
Vizenin kaldırılması ve insan haklarında kırmızı çizgi mekanizması.....	8
Bir Timmermans Planı	12
Arka plan bilgileri – AB-Türkiye Ege Anlaşması.....	13

Sevgili Dostlar,

Ege’de mülteci krizi ile ilgili AB-Türkiye Anlaşması iki ay önce yürürlüğe girdi. Aslında bu hukukî “bağlayıcılığı olmayan bir mutabakat” fakat belirgin ve önemli bir amaç gütmesi söz konusu metni güçlü kılıyor.

“Bugün, AB ve Türkiye, insan kaçakçılarının *iş modelini bozmak* ve *göçmenlere hayatlarını riske atmayı gerektirmeyecek bir alternatif sunmak* amacı doğrultusunda düzensiz göçü sonlandırmaya karar vermişlerdir.”

Hatırlatalım: Sadece 2015’de, Türkiye’den Yunan adası Midilli’ye geçenlerin sayısı 500,000 kişi. Bu sayı son beş yılda (2009-2013) AB’ye düzensiz geçenlerin toplamına eşit. Yine 2015’te Ege’yi geçenlerin toplamı 800,000’den fazla.

2015 Sonbaharı’nda ESI, şayet doğru plan uygulanırsa “6 hafta içinde geçiş sayısında net bir düşüş kaydedileceğini” dile getirmişti. Ege Anlaşması’nın yürürlüğe girmesinden yalnız iki hafta sonra geçişler Mart ayında günde 1,100 kişinin altına, Nisan’da ise bunun onda birine geriledi. 2015 yılında Ege denizinde 805 kişi hayatını kaybetmişken ([IOM](#)), anlaşma sonrası bu sayıda da net bir azalma oldu:

2016 yılında Doğu Akdeniz’de hayatını kaybedenler

Ay	Hayatını kaybedenler
Ocak	275
Şubat	46
Mart	45
Nisan	10

Bugün itibarı ile anlaşma beklenenden daha fazla olumlu netice vermiş bulunuyor. Ama ufukta hâlâ kara bulutlar var. Kötü yönetim, kötü niyet, ihmâl ve lâkayit tutumlar yüzünden daha Hollanda dönem başkanlığı bitmeden geminin batması mümkün. Cevap bulunması gereken soru tam da bu: Geminin batması nasıl önlenbilir?

Midilli

Ege'de kötü yönetim

Birkaç sayı ile Ege Anlaşması'nın iyi netice vermediği bazı alanları tespit edebiliriz. Bu sayılar, 20 Mart'tan bu yana Yunan adalarında mahsur kalanların sayısı, bu insanları adalarda barındırmak için gereken yerlere dair sayı, Türkiye'ye geri gönderilenlerin sayısı ve karara bağlanmış (hâlâ öğrenemediğimiz) sığınma başvurusu sayısı.

17 Mayıs itibarı ile Yunan adalarında mahsur kalanların (Midilli, Sakız, Sisam, İleryoz, İstanköy, Rodos, Kilimli) sayısı 8,511. [BMMYK](#) verilerine göre bu kişilere sunulan barınma imkânları ise aşağıdaki gibi:

Midilli: 3,500 kişilik yerde barınan sayısı 4,207 kişi
Sakız: 1,100 kişilik yerde barınan sayısı 2,276 kişi

Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sekiz hafta sonra 2,276 kişinin kaldığı Sakız adasında sığınma başvurularını değerlendiren görevli sayısı üç. 500 kişinin bulunduğu İleryoz'da ise görevli sayısı sıfır! Avrupa Sığınma Destek Ofisi ise hâlâ, -misyunun bu yükü karşılayamayacağı gerekçesi ile- daha fazla görevli istihdamına ihtiyaç bulunmadığını savunmakta.

Kötü yönetimin göstergesi sadece bu değil. Başka bir gösterge, adalardaki durum hakkında şeffaflık olmaması. Gazeteciler [Midilli](#) ve [Sakız](#) adalarında günlerce kalarak basit bilgilere erişmeye çalışıyorlar. “Neticelenen sığınma başvurusu sayısı nedir?” ya da “Başvuruları değerlendiren Yunan görevlilerin sayısı nedir?” gibi soruların cevabını bulmak zor. Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı düzenli raporlar en önemli bilgilerden bazılarını ihtiva etmiyor. 04 Mayıs 2016 tarihli [Ege'de Yol Almak – AB'nin Mülteciler ve Yunan Adaları Hakkında Bilmesi ve Söylemesi Gerekenler](#) adını taşıyan yeni ESI raporu aşağıdaki hususa dikkat çekiyor:

“AB-Türkiye anlaşmasının uygulanmasına dair veriler net bir biçimde ve haftalık güncellemeler ile sunulmalı. Söz konusu bilgilendirmelerin hâlâ yapılmaması AB kurumlarının ne olup bittiğinden yeteri kadar haberdâr olmadığını düşündürüyor. Bunun neticesinde AB'nin Yunanistan'a destek misyonu, karanlıkta yol alan, teçhizatı ve kaptanı olmayan, her an bir kayaya çarpma ihtimâli bulunan bir gemi gibi algılanıyor.”

Öte yandan, gerçek şu ki Mart ayının ilk *iki haftasında* (anlaşma öncesi) Türkiye'ye geri gönderilen insan sayısı (**398**), anlaşmadan sonraki *iki ayda* gerçekleşen geri kabul sayısından (**386**) yüksek. Zaten, Yunanistan'a 20 Mart'tan sonra sığınma başvurusunda bulunan tek bir kişi dahi Türkiye'ye geri gönderilmiş değil.

Aslında, Ege Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden önce, bu tür sorunlar ile karşılaşılabilceğini [öngörmek](#) mümkündü. [2011 gibi yakın bir tarihte](#), ekonomik krizin tam ortasında kurulmuş olan 300 kişilik küçük Yunan Sığınma Ofisi'nin, o zamandan beri durumu idare etmeye çalıştığı sır değildi. Kaldı ki eksikler, Avrupa Göç Ağı'nın ([Yunanistan'ın sığınma ve iltica politikasına dair yıllık rapor](#), 2014), Avrupa Komisyonu'nun ([Sığınma ve göç idaresi hakkında Yunanistan Eylem Planı'nın uygulanmasına dair değerlendirme raporu](#), 2014), BMMYK'nın ([Sığınma ülkesi olarak Yunanistan raporu](#), 2015), AIDA (Yunanistan ülke raporu, 2015) ve yine yakın zamanda yayınlanan Avrupa Komisyonu'nun ([Yunanistan'daki kayıt merkezleri uygulamasına dair ilerleme raporu](#), 2016) çalışmalarında dile getirildi. Tüm bu raporlar zorluklar içinde görev ifâ eden bir sığınma ofisini anlatıyordu:

“2014 yılı boyunca sığınmacıların gayriinsanî ve onur kırıcı koşullarda aylar boyunca alıkonulması uygulaması devam etti. Bu durumun sorumlusu, -yürürlükteki mevzuat sığınmacıların merkezlerde tutulmasını istisna kabul etse de- çoğu kez bu uygulamaya cevaz veren Sığınma Ofisi.” (2014)

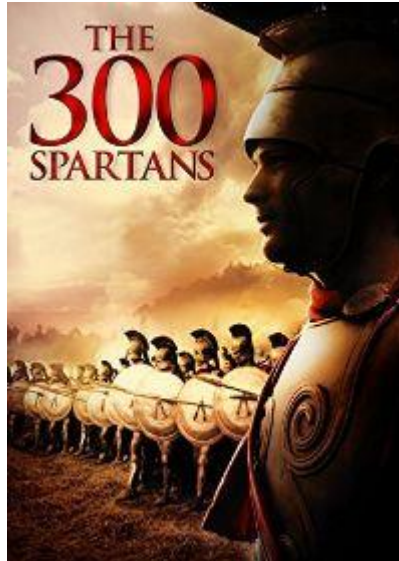
“Hem uluslararası örgütlerin ve STKların yayınladığı çok sayıda raporda, hem de AİHM kararlarında Yunanistan’da düzensiz göçmenlerin, tüm alıkonma süresi boyunca, ihtiyaca cevap vermeyen tesislerde veya polis merkezlerinde tutulduğuna vurgu yapılıyor. Ayrıca tıbbî, psikolojik ve hukukî destek noksanı nedeni ile buralardaki gayriinsanî koşullara dikkat çekiliyor.” (2014)

“Mayıs 2015’te, başvuru yapmak için aylarca Attika Bölgesel Sığınma Ofisi önünde kuyruklarda bekleyen ya da Skype üzerinde randevu almaya çalışan sığınmacılar, çoğunlukla da Suriyeliler, başvuruların kayıt altına ve işleme alınmasındaki gecikmeleri protesto amacı ile bölgesel ofisin önündeki ana caddeyi trafiğe kapattılar. Birkaç gün sonra, 25 Mayıs 2015’te Yunan Sığınma Ofisi, Attika Bölgesel Sığınma Ofisi’nin yeni bir duyuruya kadar, insan kaynağı yetersizliği nedeni ile, sadece Skype üzerinden daha önce alınmış olan başvuru randevularını kayıt altına alacağını ve işleme koyacağını duyurdu. Bu, sığınmacıların Atina’da başvuru yapamamaları dolayısı ile alıkonulma ve sınır dışı edilme riskine maruz kalmaları demek.” (2015)

10 Şubat 2016’da Avrupa Komisyonu’nun [tavsiye kararında](#) Yunanistan’a karşı AB kurallarını ihlâl nedeniyle hukukî sürecin başlatılma nedenleri şöyle sıralanıyordu:

“...ayrıca, sığınma prosedürlerine yetersiz erişim, yetersiz kabul kapasitesi ve barınma merkezlerindeki barınma koşulları da dahil olmak üzere ülkedeki kötü barınma koşulları, düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların parmak izlerinin alınmasındaki aksaklıklar, refakâtçısı olmayan küçüklere has özel bir muamelenin bulunmaması ve karara itiraz etmek isteyenlere uygun hukukî desteğin sağlanmaması.”

Tüm bunlara rağmen Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker hâlâ Ege anlaşmasının uygulanmasını Yunan Sığınma Ofisi’nin üstlenmesi gerektiğini söylüyor: “Taşınması gereken yük çok ağır, adeta Herkül’ün taşıyabileceği türden...*özellikle de Yunanistan için.*” Şunu hemen belirtelim: Herkül veya başka mitoloji kahramanlarından medet ummak daha iyi bir yönetim sağlanmadıkça hiçbir işe yaramayacak. Bu anlaşmayı, Avrupa Komisyonu’nun hâlihazırda sağlandığı destek ile, Yunanistan’ın tek başına uygulamasını beklemek, bugüne dek elde edilmiş olan her şeyi riske atmak demek.

Eğer doğru yönetilirse 300 kişilik bir misyon çok şey yapabilir.

Görevi yerine getirebilecek bir “sığınma misyonu”

Şu anki gidişatı değiştirebilmek için, öncelikle, tüm kıtayı ilgilendiren bir sorun karşısında Yunanistan’ın ana yükü taşımasını beklemenin mantıklı ve âdil olmadığından hareket etmek şart. Eğer Ege Anlaşması sona ererse en büyük mağduriyeti, binlerce göçmenin yeniden yola düşüp Midilli’ye geçmeleri neticesinde, yine Yunanistan’ın yaşayacağı bir gerçek ancak, AB’nin tümünün karşı kaşıya kalacağı büyük riski de hatırlatmakta fayda var.

Mart ayı ortalarında ESI, kurulacak bir [AB Sığınma Destek Misyonu](#) ile Yunan makamlarına yardım edilmesi önerisini masaya getirdi. Bugün Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras’ın Avrupa Komisyonu’ndan aşağıdaki noktalarda somut taahhütler talep etmesinin yerinde bir hamle olacağı aşikâr:

- Yunan mevzuatını uygulayacak bir AB-Yunanistan ortak sığınma destek misyonu kurulmalı; böylesi bir oluşumun hayata geçirilmesi, ileride, yüksek sayıda sığınma başvurusu durumunda ne yapılacağı hususunda pilot uygulama işlevini görebilir.
- Söz konusu misyonda, kıdemli bir Yunan yetkili ve AB üyesi ülkelerin birinin sığınma ofisinin şimdiki veya eski bir müdürünün ortak idaresinde çalışacak çift başlı bir yönetim olmalı. Bu tür bir yönetim, hem birinci hem de ikinci derecede başvuruları karara bağlayacak Yunan ve AB görevlilerinden oluşan ekiplerin uyum içerisinde faaliyet göstermesini sağlayabilir.
- Sığınma başvurularını değerlendirmekle görevli bu misyon 300 yetkiliye ilaveten çevirmen ve idarî personelden oluşmalı ve ivedilikle adalara gönderilmeli. Bu 300 kişi 20 iş gününde 6,000 sığınma başvurusunu incelemeyi hedeflemeli (her yetkili günde bir başvuruyu neticelendirecek). Böylece Temmuz ortalarına kadar tüm başvurulara karar verilebilir. Uluslararası koruma sağlanan kişiler, derhal, AB üyesi başka bir ülkede, belirlenen yeni yerleşim yerine gönderilebilir.
- Adalardaki başvuruların değerlendirilmesi tamamlandığında, bu 300 kişilik misyon Yunan anakarasına geçmeli ve Yunan makamlarının buradaki sığınma talepleri değerlendirmesine ve mültecilerin diğer AB ülkeleri arasında paylaştırılarak yeni yerleşim yerlerine gönderilmelerine yardımcı olmalı. Bu bağlamda, misyon, 2016 sonuna kadar Yunan anakarasından 30,000 kişinin AB içinde yeni yerleşim yerlerine gönderilmesi amacıyla yürürlükteki karar alma mekanizmasının değiştirilmesine yönelik önerilerde bulunabilir.

AB ile Türkiye arasındaki Ege Anlaşmasına göre (Madde 1) :

“Yunan adalarına ulaşan göçmenler kayıt altına alınacak ve bireysel sığınma başvuruları, Yunan makamları tarafından, Sığınma Prosedürleri Yönergesi’ne uygun bir şekilde ve BMMYK ile işbirliği içerisinde işleme alınacaktır. Sığınma başvurusu yapmayan veya başvurusu kabul edilmeyen ya da geçersiz olan göçmenler Türkiye’ye iade edilecektir.”

AB’nin yazılanları gerçekten uygulamaya koyması ve bu doğrultuda hazırlanması elzem. Böylece hem Yunanistan’a büyük bir yardım sunulabilecek hem Avrupa Komisyonu’nun başarı hanesine bir husus daha eklenebilecek. Ayrıca inandırıcılığı haiz bir Avrupa sığınma politikasının tesisi için de önemli bir adım atılmış olacak. Robert Schuman’ın da dediği gibi: “Avrupa tek kalemde ya da tek bir plana göre vücut bulmayacak. Başarıya ulaşan her somut adım Avrupa’nın inşasına katkıda bulunacak.” Bu bağlamda altını çizmekte fayda var: Bugün, inandırıcılığı olan bir AB sığınma politikasına giden yol Midilli’den geçiyor.

AB Sığınma Destek Misyonu hakkında ESI

Carnegie Europe: [“The Refugee Policy the EU Needs Today”](#) (“AB’nin bugün ihtiyacı olan mülteci politikası”) (15 Nisan 2016)

Hollanda Televizyonu, [“Alleen Syrische vluchtelingen teruggestuurd naar Turkije”](#) (“Sadece Suriyeli mülteciler Türkiye’ye geri gönderiliyor”), İngilizce söyleşi (16 Nisan 2016)

ESI’nin Viyana’da gerçekleştirdiği [çalışma atölyesi ve Madeleine Albright’ın katıldığı halka açık etkinlik](#) (18 Nisan 2016)

De Volkskrant, [“Architect EU-Turkijedeal: Rutte moet daadkracht tonen, anders faalt Europa”](#) (“AB-Türkiye Mutabakatı’nın mimarı: Rutte kararlılık göstermeli yoksa Avrupa başarısız olur”) (18 Nisan 2016)

Deutschlandfunk, [“Massengrab Mittelmeer – Fluchtrouten, Schlepper und die EU”](#) (“Akdeniz toplu mezarlığı – Güzergâhlar, insan kaçakçıları ve AB”) (20 Nisan 2016)

Gerald Knaus, [Oslo refugee presentation – “On the Edge” – 22 April](#) (“Diken üstünde” Mülteciler hakkında sunum – Oslo, 22 Nisan)

ZDF, [“Asyl-Chaos: ‘Griechenland überfordert’”](#) (“Sığınma Kaosu: ‘Yunanistan çok gergin’”) (26 Nisan 2016)

ORF, [“Gespräch über den EU-Türkei-Deal”](#) (“AB-Türkiye Mutabakatı üzerine bir söyleşi”) (11 Mayıs 2016)

Avrupa’da kötü niyet

Sığınma ve geri kabul ile ilgili hükümlerin hayata geçirilmesindeki aksaklıklar anlaşmanın tek sorunlu alanı değil. Bir de dördüncü madde var ki pek çok kimse unutmuşu benziyor:

“Türkiye’den AB’ye düzensiz geçişlerin bitmesi ya da en azından ciddi boyutta ve süreklilik arz edecek şekilde azalması ile, Gönüllü İnsanî Kabul uygulaması devreye girecektir. AB üyesi devletler bu uygulamaya gönüllülük esasında katkıda bulunacaktır.

Geçişler azalmaya devam ettiğine göre, bu uygulama için hazırlıklar başlamalı. Pekiyi, gerçekten bu doğrultuda çaba gösteren bir üye devlet var mı?

20 Mart’dan sonra sadece 177 Suriyeli Türkiye’den alınıp AB ülkelerine yeniden yerleştirildi. Bu kadar az bir sayı ile AB’nin sığınmacılara, “hayatlarını riske atmaya gerek kalmayacak bir alternatif” sunma sözü havada kalıyor.

Ciddî bir yeniden yerleşim programının başlaması için, AB ülkeleri [Türkiye’den doğrudan alınacak Suriyeli mültecilerin yeniden yerleştirilmesine](#) dair daha hızlı bir yöntem bulmalı ve gereksiz araçları devre dışı bırakmalı. Bu noktada, hemen belirtelim: Nisan sonu benimsenmiş olan standart hızlı uygulama prosedürleri ne yeteri kadar hızlı ne de ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte.

Türkiye’de ihmâl

Avrupa Komisyonu 20 Nisan tarihli [raporunda](#) anlaşma ile ilgili şöyle diyor:

“Yapılan mevzuat değişikliklerine ilaveten, Türkiye, 12 Nisan tarihli mektupla, geri gönderilen Suriyelilere geçici koruma sağlayacağına dair güvence vermiş bulunuyor. Suriyeli olmayanlara sağlanacak güvence konusunda ise görüşmeler devam ediyor.”

20 Mart’dan beri Yunanistan’dan Türkiye’ye 389 göçmen geri gönderildi. Buna rağmen Türkiye’nin güvenli üçüncü ülke ve güvenli sığınma ülkesi sayılmasına dair şüpheleri dağıtmak amacı ile bu geri kabullerin yakından izlenmesi gerekirken, şeffaflık eksikliği, konunun dikkatlice takip edilmemesi ve sorumluluk noktasındaki zafiyet sadece geri dönenlerin haklarını baltalamadı aynı zamanda tüm anlaşmanın geleceğini de etkiledi. Anlaşmanın uygulanmasına yönelik en önemli husus uluslararası hukuka Ege’nin iki tarafında da saygı gösterilmesi, yani, mültecilerin haklarının korunması ve içinde buldukları koşulların ihtiyaca uygun olması.

04 Nisan’da ilk göçmen kafilesinin Türkiye’ye geri gönderilmesini takiben, [basında](#), Suriyeli olmayan 13 göçmenin –kendilerine sığınma başvurusu yapma fırsatı verilmeden- geri gönderildiğine dair haberler çıktı. Bir aydan fazla bir süre geçmesine rağmen bu konuda hâlâ herhangi bir resmi doğrulama veya aksi yönde bir açıklama yok.

16 Mayıs’da ise *The Guardian* gazetesinin göç muhabiri Patrick Kingsley, 12 Suriyelinin hukukî yardım ve her hangi bir özel tıbbî yardıma erişeme imkânı olmadan, yaşam koşullarında haftalarca uzak bir kampta tutulduğunu yazdı.

“Başka bir seçeneği kalmadığından Suriye’ye dönmek isteyen ve çocukları ile alıkonulmuş bir Suriyeli anne, ‘Şu anda ne kadar kötü bir durumda olduğumuzu hayâl bile edemezsiniz’ diyor. ‘Çocuklarımla ben acı çekiyoruz; yiyecekler yenilecek gibi değil. Çocuklarımı verileni yemeye zorluyorum çünkü başka bir şey alacak param yok. Ancak yemek istemiyorlar çünkü yemekler kurtlu. Ayrıca, söylediğine göre kampta tutulanların avukata ve özel tıbbî hizmete erişimi de yok.’” (*The Guardian*)

AB üyesi ülkelerin bazılarında da benzer şartların olduğu göz önünde bulundurulursa Birlik’in eleştiri yapması garip kaçabilir ancak mevcut durum AB-Türkiye Anlaşması’nın temelini sarsıyor. Dolayısı ile, AB’nin şu konuyu gündeme getirmesi hayati önem arz ediyor : Türkiye’nin geri gönderilenlere ulusal ve uluslararası mevzuata uygun davranmaması halinde geri kabul gerçekleşmeyecek. Eğer geri kabul gerçekleşmez ise vize serbestleşmesi de riske girecek. Bu iki husus arasındaki bağlantı aynı zamanda çıkış yoluna da işaret ediyor: AB’nin yapması gereken, Türkiye’nin geri gönderilenlerin haklarını garanti etmesinin ve şeffaflık sağlamanın vize serbestleşmesinin Haziran sonu gerçekleşmesi için elzem olduğunu açıklaması.

Aslında doğru konuya odaklanılırsa sorun çözülebilir. İyi organize olmuş bir AB Sığınma Destek Misyonu, adalardaki göçmenlerin haklarını bildiklerinden emin olmalı; prosedürlerin ciddi bir şekilde uygulandığına ve böylece tüm üye devletler için bir “en iyi uygulamalar standardı” belirlendiğine de dikkat etmeli. Aynı zamanda, AB ve Türkiye, dışarıdan yetkililerin -tercihen Türk, AB ve BMMYK temsilcilerinden müteşekkil bir ortak denetleme ekibinin- Ege’nin her iki yakasındaki barınma merkezlerindeki şartları yerinde incelemelerini ve anlaşma uyarınca geri gönderilen her kişinin durumunu bireysel temelde takip etmelerini sağlamalı.

Katılım sürecindeki ülkelere yönelik sağlam bir insan hakları stratejisine ihtiyaç var.

Vizenin kaldırılması ve insan haklarında kırmızı çizgi mekanizması

04 Mayıs 2016'da Avrupa Komisyonu AB-Türkiye ilişkilerine dair [yeni bir teklif sundu](#):

“Avrupa Komisyonu, bugün Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Türk vatandaşlarına vize mecburiyetinin kaldırılmasını teklif etmektedir... *Türkiye, özellikle, yakın haftalarda, vize serbestleşmesi yol haritasının temel kriterlerini yerine getirme noktasında etkileyici bir ilerleme kaydetmiştir. Hâlâ acil olarak yapılması gerekenler bulunmaktadır ancak Türkiye istikrarlı biçimde ilerleme kaydetmeye sürdürürse, kalan kriterleri de yerine getirebilecektir.*”

Aynı gün, Komisyonu'nun vizeyi kaldırma teklifini [Avrupa Parlamentosu aşağıdaki açıklamayı yaparak gündemine almadı](#):

“Türkiye ile vize serbestleşmesine dair Avrupa Parlamentosu'nun pozisyonu değişmiş değil... vizesiz seyahat için başvuran tüm ülkelere *eşit davranılacaktır. Bundan, ancak tüm kriterlere uyum sağlandığı zaman teklifin gündeme alınacağı kastedilmektedir.*”

[Cumhurbaşkanı Erdoğan, 06 Mayıs'da, tepkisini sert bir biçimde dile getirdi](#):

“Biz yolumuza gidiyoruz, siz de yolunuza gidin. AB ‘terörle mücadele yasasını değiştireceksiniz’ diyor. Siz önce AB Konseyi önünde çadır kuranlara karşı zihniyetinizi niye değiştirmiyorsunuz? Onlara çadır kurducağın, demokrasi için olduğunu söyleyeceksin; bize de vizeyi kaldıracağım şartı şu.” (PKK taraftarlarının Brüksel'in merkezindeki Konsey binasının yakınında kurduğu çadırı kastediyor)

Birkaç gün içinde pozisyonlar daha da sertleşti. Öyle ki AB-Türkiye arasındaki Ege Anlaşması bozulma aşamasına geldi. Oysa bu hem lâkayit hem de olumlu sonuç doğurmayacak bir yaklaşımdı.

Vize serbestleşmesine dair AB-Türkiye görüşmelerinin tarihini anlamakta yarar var. AB uzun bir süre Türkiye ile geri kabul anlaşması imzalamayı istedi. Pazarlıklar 2002'de başladı. Ancak Türk tarafının endişeleri nedeni ile Ocak 2011'e kadar neticelenmedi.

Vize serbestleşmesi ve geri kabul arasındaki bağlantının kısa tarihi

- 2002 AB ile Türkiye arasında geri kabul anlaşması için pazarlıklar başladı.
- 2009/10 Arnavutluk, Bosna, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan için vizesiz seyahat imkânı tanındı.
- Ocak 2011 AB ile Türkiye arasında geri kabul anlaşması pazarlıkları neticelendi.
- Şubat 2011 Avrupa Komisyonu, AB üyesi ülkelere Türkiye ile vize serbestleşmesi görüşmelerinin başlaması teklifini sundu; AB üyelerinin üzerinde uzlaştığı sonuç bildiregelerinin hiçbirinde bu olasılıktan bahsedilmedi.
- Şubat 2011 Türkiye Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun tweeter'da şöyle bir mesaj yazdı: "Türkiye ikinci sınıf bir ülke değildir. Tüm medenî ülkelere nasıl yaklaşıyorsa bize de öyle yaklaşılmasını istiyoruz."
- Gerri kabul anlaşması imzalanmadı. Sonrasında AB tarafında bir fikir değişikliği gözlemlenmeye başlandı.
- Haziran 2012 AB üyesi devletler vize diyalogu başlatması için Komisyon'a çağrıda bulundu.
- Aralık 2012 Avrupa Komisyonu Türkiye'ye 72 maddelik bir yol haritası sundu. Türkiye bu şartlarda geri kabul anlaşmasını imzalamayı reddetti.
- Ocak 2013 İçişleri Komiseri Cecilia Malmström, Ahmet Davutoğlu'na hitaben AB yol haritasına dair şu satırları kaleme aldı:

"Bu metin, Komisyon'un, bilgi ve tecrübesinden yola çıkarak yerine getirilmesini gerektiğine inandığı teknik şartları ihtiva etmektedir. Komisyon tarafından hazırlanan, AB Konseyi tarafından kabul edilen ve Diyalog ile ilgili tutumumuzu belirleyen bir belgedir. **Bu çerçevede, benim, Türkiye'den bu belgeyi kabul etmesini veya onaylamasını talep etmem söz konusu değildir.** Önerdiğimiz diyalog, bu süreçte atılacak adımlara dair ek malî kaynak yaratılması da dahil, bütün geçerli endişelerin giderilmesi ve açıklığa kavuşturulmasına uygun bir çerçeve sunmaktadır." (Mektup için bakınız: [Vize Kördüğümünü Çözmek](#))

- Mayıs 2013 Süreçte ilerleme sağlanamıyor. Türkiye'nin yol haritasına dair ciddi endişeleri bulunuyor. ESI, "[Vize Kördüğümünü Çözmek](#)" adlı raporunu yayınlarken aşağıdaki adımların atılmasını öneriyor:

"Öncelikle, Türkiye AB'ye, vize diyalogunun katılım sürecinin bir parçası olmadığını ve bunun **eşit iki taraf arasında müzakere edilen bir konu** olduğunu hatırlatmalı. **Tarafların karşılıklı beklentileri var:** AB, Türkiye'den bir geri kabul anlaşması imzalamasını ve yasadışı göçle mücadele de destek vermesini istiyor; Türkiye ise AB'den vizesiz seyahat hakkı talep ediyor. **Türkiye, yol haritasında yer alan bütün şartları kabul etmeyeceğini, en baştan, açık seçik duyurmalı...** Türkiye'nin, gerçekçi bir son tarih belirlemesi lâzım. En geç 2015 yılının sonunda, Türk ziyaretçiler vizesiz seyahat hakkından yararlanmaya başlamalı. Eğer bu zaman zarfında, oylama gerçekleşmez veya oylama olumsuz neticelenir ise Türkiye, AB'ye geri kabul anlaşmasının yürürlükten kaldırıldığını bildirir ve müzakere edilen anlaşma metni uyarınca, bu seçeneğin meşruiyeti de sorgulanamaz."

AB ve Türkiye geri kabul anlaşmasını Aralık 2013'te imzaladılar. Eş zamanlı olarak bir vize serbestleşmesi süreci başlatıldı. AB resmi olarak 72 kriter içeren yol haritasını Türkiye'ye ilettiler. Başbakan Erdoğan, "üç, üç buçuk yıllık sürecin sonunda vizesiz Avrupa seyahati başlamış olacak" dedi. Türk diplomatları basın mensuplarına eğer belirlenen zaman zarfında Türkiye için vizesiz seyahat gerçekleşmez ise geri kabul anlaşmasının iptal edileceğini ifade ettiler. Malmström de aşağıdaki açıklamayı yaptı:

"Paralel olarak iki girişim başlatıyoruz. Türkiye ve AB ilişkilerini güçlendirecek ve vatandaşlarına yarar sağlayacak girişimler bunlar... (Türklerin endişelerini) anlıyor ve sempati ile karşılıyoruz. Bunlara çare bulmaya çalışacağız."

Şimdi 2016'daki duruma bakalım:

Türkiye'nin AB'den talebi: Haziran 2016 itibarı ile vize serbestleşmesinin sağlanması
 AB'nin Türkiye'den talebi: Haziran 2016 itibarı ile geri kabul anlaşmasının tamamen yürürlüğe girmesi
 Türkiye'nin Yunanistan'dan gönderilenleri geri alması
 Türkiye'nin 72 adet yol haritası kriterini yerine getirmesi

Türkiye'nin teklifi: Haziran 2016 itibarı ile geri kabul anlaşmasının tamamen yürürlüğe girmesi EVET
 Türkiye'nin Yunanistan'dan gönderilenleri geri alması EVET
 Türkiye'nin 72 adet yol haritası kriterini yerine getirmesi HAYIR

[Avrupa Komisyonu'nun 72 kriter hakkında yaptığı değerlendirme](#)

	Ekim 2014	Mart 2016	Mayıs 2016
Karşılanmıştır/Neredeyse karşılanmıştır	22	37	66
Kısmen karşılanmıştır	23	23	3
Karşılanmamıştır	27	12	3

Haziran'da vize serbestleşmesinin gerçekleşmemesinin olası sonuçları arasında hukukî bağlayıcılığı olmayan AB-Türkiye Mutabakatı'nın –belki de sonunu getirecek şekilde- bozulmasına yol açabilir. Türkiye'nin Ege anlaşmasının diğer hususlarında adım atmaktan vaz geçebilir. Vize serbestleşmesi olmaz ise geri kabul riske girebilir.

Öte yandan, sıradan Türk vatandaşlarını seyahat zorluğu çekmeye devam ederken, hususî/yeşil pasaportlu devlet memurları ve ailelerinden oluşan 2 milyon kişi birçok AB ülkesine vizesiz seyahat hakkını koruyacağını da hatırlatalım.

Aslında AB için 72 yol haritası kriteri hukukî değil siyasî. Aslında, AB'nin insan hakları sorunları yaşanan pek çok ülkeye vizesiz seyahat imkânı tanıdığını biliyoruz. Öyle ki, Brezilya, Brunei, Guatemala, Honduras, Malezya, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, El Salvador, Seyşeller, Singapur ve Venezuela vatandaşları Schengen bölgesine vizesiz girebiliyor.

El Salvador'da hükümet [çete üyesi olduğunu iddia edilen kişilerle karşı terörle mücadele kanunlarını kullanıyor](#): “11 Ağustos'da El Salvador başsavcısı General Luis Martinez 300 çete mensubu için ‘terör eylemleri’ nedeni ile yakalama kararı çıkartıldığını duyurdu. El Salvador'da terörün hukukî tanımı belirsiz. Değişik birçok duruma göre uyarlanabiliyor. Kanun, terör eylemini ‘toplumda teyakkuz, korku veya terör durumu yaratma niyetini güden, insanlar için yakın bir tehlike yaratan ya da kişilerin hayatını, fiziksel veya zihinsel bütünlüğü etkileyen bir eylem’olarak tarif ediyor.”

Brezilya, 2016 başlarında çok geniş kapsamlı bir terörle mücadele kanunu kabul etti. [Bu metin terörü övme ve terör hazırlığını şöyle tanımlıyor](#): “Her kim, şahsen veya aracı vasıtası ile, bir terör örgütünü överse, bir terör örgütü kurarsa, ya da bir terör örgütüne katılır veya yardım ederse, beş yıldan sekiz yıla kadar hapis ve ayrıca para cezasına çarptırılır.”

Malezya, [yeni terörle mücadele kanununu 2015'te](#) yürürlüğe koydu: “Kanun yargılanma yapılmadan ve süre tahdidi olmadan tutuklu kalmanın önünü açıyor. Aslında, bu süresiz tutukluluk ihtimâline Başbakan 2012'de karşı çıkmıştı. İnsan Hakları İzleme Komitesi söz konusu kanunu ‘geriye doğru dev bir adım’ olarak niteliyor.”

Avrupa Parlamentosu'nun katılım sürecindeki bir ülkeden süreklilik arz eden insan hakları ihlallerini engelleyecek sağlam bir mekanizma talep etmesinde yanlış yok. Ancak anlaşılan AB, Türkiye'de değişim sağlamak için elindeki son kozu, vize serbestleşmesini reddetme kartını oynama ihtiyacını duyuyor. AB bu kartı, yanlış bir araç olmasına, yanlış hedefi vurmasına ve hayatî bir çıkarını tehlikeye atmasına bakmaksızın oynamak istiyor.

Oysa başka ne yapılabileceğine bakmak lâzım. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu alternatif olarak, katılım sürecindeki tüm ülkelerin tâbi olacağı bir insan haklarında kırmızı çizgi mekanizması yaratabilir: Komisyon ya ifâde özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi çekirdek insan hakları alanında sağlam, kuvvetli ve kolaylıkla anlaşılabilir, tavizsiz fakat âdil bir mekanizma tasarlayabilir ya da bir terörle mücadele mevzuatı geliştirebilir ve bunun kullanımına dair esasları belirleyebilir. Komisyon böylece tüm aday ülkelerdeki temel hak ihlalleri için kırmızı çizgilerin çizecek bir yöntem önerir ve çizgilerin ihlâline dair değerlendirmenin nasıl yapılacağını açıklar. Bu konuda da yıllık raporlar yayınlarak bilgilendirme yapar.

Konu çok önemli çünkü bugün Türkiye'deki insan hakları sorunu sadece bir tanımın veya bir kanunun değiştirilmesi ile çözülemeyecek kadar ciddi. Türkiye'nin terörle mücadele kanunu, bir ulusal güvenlik devletinde olabilecek insan hakları ihlallerinin sebebi değil göstergesi. Yürürlükteki metin 1991 tarihli. Ancak maddeleri o zamandan bu zamana birçok değişikliğe uğramış. Yürürlükteki Madde 1 şöyle diyor:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Söz konusu ifade savcı ve hâkimlerin lehine, “hangi eylemlerin, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni baskı ve tehdit yöntemleriyle” tehlikeye attığına karar verme noktasında büyük bir takdir yetkisi tanıyor. Aslında sorunun kökü Türk Anayasası’ndaki şu ibarede:

“**Hiçbir faaliyetin** Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında **korunma göremeyeceği...**”

Kırmızı çizgi mekanizmasının uygulamasına gelince, önerimiz şu şekilde: Şayet katılım sürecindeki bir ülke iki yıl arka arkaya kırmızı çizgiyi aşacak şekilde hak ihlâli yaparsa AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu söz konusu ülkeye karşı net bir tavır almalı. Bu tavır katılım öncesi yardımların bir yıl süre ile kesilmesi olabilir. Bu sayede AB hem hayatî önemi haiz bir anlaşmayı tehlikeye atmayarak ve sıradan Türk vatandaşlarını incitmeyerek kendine zarar vermemiş hem de katılım sürecindeki ülkelerdeki insan haklarına daha fazla dikkat edeceğinin altını çizmiş olur.

Vize serbestleşmesi ve insan hakları konularında ESI faaliyetleri

NOS, Nieuwsuur, [“EU moet toegeven op visumvrij reizen voor Turkije”](#) (“AB Türkiyey’ye vizesiz seyahat imkânı vermeli”) (11 Mayıs 2016)

Tagesschau, Julian Heißler, [“Die EU sollte sich nicht auf Erdogan fixieren”](#) (“AB Erdoğan’a odaklanmamalı”) (11 Mayıs 2016)

ZDF, [“heute+”](#) –Gerald Knaus ile Terörle Mücadele Kanunu ve vize üzerine söyleşi (“bugün+”) (12 Mayıs 2016)

Alman Phoenix TV kanalı, [“Streit um Visafreiheit – Kippt der Türkei-Deal?”](#) (“Vizesiz seyahat tartışması – Türkiye ile yapılan anlaşma çöküyor mu?”) (17 Mayıs 2016)

Uygulamaya dair bir Timmermans Planı’na ihtiyaç var

Bir Timmermans Planı

2015 yılında hazırlanan Merkel-Samsom Planı, Mart 2016’da imzalanan AB-Türkiye Anlaşması’nın temelini oluşturdu. Şu an ihtiyaç duyulan ise bir uygulama planı. Bu noktada

görev AB Komisyonu'na düşüyor. Komisyon liderliği ele alarak aşağıdaki konular ile ilgili tutum belirlemeli:

- Komisyon ve Yunanistan acil olarak, kendisinden beklenen görevi yerine getirebilecek bir AB Sığınma Destek Misyonu kuralmalı. Bu misyon en geç Temmuz sonuna kadar adalardaki tüm sığınma başvurularını neticelendirip Yunan anakarasına geçmeli ve buradaki başvuruların incelenmesine yardım etmeli.
- Gönüllü ve doğrudan yeniden yerleştirme programına katılmayı isteyen ülkelerden oluşan -Almanya ile Hollanda'nın başını çektiği- bir koalisyon 2016'da ciddi bir şekilde Türkiye'den mülteci olarak yeniden yerleştirmeye başlamalı.
- Yunanistan'dan Türkiye'ye geri gönderilenlere ne olduğunu tam bir şeffaflıkla takip etmeye yarayacak bir mekanizmanın kurulması vize serbestleşmesinin Haziran 2016 sonu gerçekleşmesinin temel şartlarından bir haline getirilmeli. Bu gerçekleşmeden tüm AB-Türkiye Anlaşması başarısızlığa mahkûm. Söz konusu şartın yerine getirilmesi ile birlikte daha önce üzerinde anlaşıldığı gibi, Haziran'da vize zorunluluğu kaldırılmalı.
- AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu, katılım sürecindeki tüm ülkeler için, sağlam bir “insan haklarında kırmızı çizgi” mekanizması hayata geçirmeli. Bu bağlamda, iki yıl arka arkaya ihlal olması halinde ilgili ülkeye verilen katılım öncesi yardım aracından (IPA) sağlanan destek bir yıllığına askıya alınmalı.

Önümüzdeki günlerde ESI çok sayıda toplantı, görüşme ve tartışma programında yukarıdaki düşünceleri söz konusu alanda politika üretenelemlere anlatacak ve [Lahey Viyana, Midilli, Atina, Berlin, Paris ve Roma](#)'da sunumlar yapacak. Her zamanki gibi sizlerin yorumlarını heyecanla bekliyoruz.

En iyi dileklerimizle,

Gerald Knaus

Arka plan bilgileri – AB-Türkiye Ege Anlaşması

Türkiye'den Yunan adalarına varanların sayısı 2016 (günlük ortalama)

Tarih	Yunan adalarına varanların sayısı
Ocak	1,932
Şubat	1,904
Mart (1-20)	1,148
Mart (21-31)	333
Nisan	114

Yunanistan'dan Türkiye'ye anlaşmadan sonra geri gönderilenlerin sayısı

Tarih	Geri gönderilenlerin sayısı
4 Nisan	202
8 Nisan	123
26 Nisan	49
27 Nisan	12
Toplam (20 Mart itibarı ile)	386

Yunanistan'dan Türkiye'ye anlaşmadan önce gönderilenlerin sayısı

Tarih	Geri gönderilenlerin sayısı
2 Mart	308
11 Mart	90
Toplam (20 Mart'a kadar)	398

Mayıs itibarı ile Yunan adalarındaki göçmen ve sığınmacı sayıları

Ada	Sayı
Midilli	4,207
Sakız	2,276
Sisam	1,084
İleryoz	522
İstanköy	351
Rodos	64
Kilimli	7
Toplam	8,511